

14. Ушинський К. Д. Три елементи школи / К. Ушинський, С. Русова, А. Макаренко, Г. Ващенко, В. Сухомлинський // Хрестоматія з української класичної педагогіки : навч. посіб. / уклад. В. П. Кравець, О. І. Мешко. – К. : Грамота, 2008. – 768 с.

15. Шегедин М. Б. Медико-соціальні основи реформування медсестринських кадрових ресурсів системи охорони здоров'я : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мед. наук: спец. 14.02.03 «Соціальна медицина» / М. Б. Шегедин. – К., 2001. – 37 с.

РЕЗЮМЕ

Е. П. Кравченко. Формирование профессиональной этики студентов медицинского колледжа средствами инновационных технологий.

В статье акцентировано внимание на особенностях разработки проектов и деловых игр, которые прошли апробацию в Черкасском медицинском колледже во время преподавания курса иностранного языка по профессиональной направленности и способствуют формированию профессиональной этики будущих медицинских сестер.

Ключевые слова: профессиональная этика, медицинская сестра, медицинский колледж, курс «Иностранный язык (по профессиональной направленности)», метод проектов, деловая игра.

SUMMARY

O. Kravchenko. Formation of professional ethics of the students of medical college by means of innovative technologies.

The article deals with the peculiarities of the development projects and business games which have been tested in Cherkassy Medical College during the course of teaching a foreign language for professional orientation and contribute to the formation of professional ethics of future nurses.

Key words: professional ethics, nurse, medical college, the course «Foreign Language» (for professional orientation), tproject method, business game.

УДК 372.8

Л. А. Насіленко

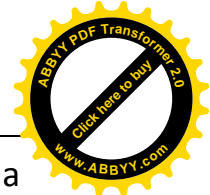
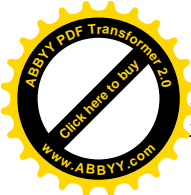
Інститут педагогічної освіти і
освіти дорослих НАПН України

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ СУДОВОЇ РИТОРИКИ

У статті доведено необхідність використання інноваційних технологій навчання на заняттях із судової риторики, здійснено аналіз найефективніших технологій у риторичній підготовці студентів вищих юридичних закладів освіти.

Ключові слова: інноваційні технології, судова риторика, риторична культура, юрист.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку українського суспільства відбувається реформування системи вищої освіти, що відповідає перспективним світовим тенденціям. Як зазначає Я. Нейматов, змінюється роль і структура освіти: вона стає не похідним, а визначальним чинником економічного росту, вона вже не стільки задовольняє суспільні

потреби, скільки формує майбутні суспільні можливості [3, 13]. Держава потребує висококваліфікованих спеціалістів, здатних до ефективної професійної роботи за фахом і конкурентоспроможних на ринку праці, тобто фахівців, компетентних у своїй предметній галузі. Покращання якості підготовки фахівців стає першочерговим завданням вищої школи, для вирішення якого необхідно вдосконалення форм, методів і технологій організації навчального процесу, зокрема впровадження інноваційних технологій навчання.

Поширення інноваційних процесів у практичній педагогіці активізує інтерес до спеціальних дисциплін, спрямованих на формування творчої гармонійної особистості, яка може ефективно володіти переконуючим словом, риторичною культурою, етичними нормами. А. Чехов писав понад сто років тому: «Можливо, і ми колись дочекаємося, що наші юристи, професори і взагалі посадові особи, які за обов'язками служби мають говорити не лише вчасно, але й зрозуміло і гарно, не виправдовуватимуться тим, що вони «не вміють» говорити. Адже в принципі для інтелігентної людини погано говорити повинно б вважатися такою непристойністю, як не вміти читати і писати, і у справі освіти й виховання навчання красномовства слід було б уважати неминучим»[6, 501].

Аналіз актуальних досліджень. Питання риторики як науки, її значення, місце та роль у підготовці фахівців посідає чільне місце в науковій та методичній літературі і є досить актуальним.

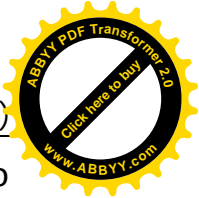
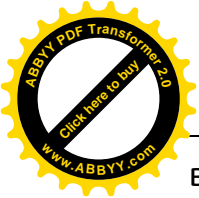
Н. Д. Бабич, Л. І. Мацько, В. В. Модован, М. І. Пентиліук, Г. М. Сагач, О. М. Семенов та ін. визначають актуальність пошуку нових підходів до розв'язання проблеми формування риторичної культури та розвитку риторики як науки загалом.

Проблемам педагогічної інноватики, дослідженню інноваційних технологій присвячено праці Н. Артикуци, Л. Даниленко, І. Дичківської, О. Дубасенюк, М. Кларіна, Н. Кузьміної, В. Паламарчук, О. Пехоти, О. Семенов, С. Сисоевої, В. Сластьоніна, Л. Струганець та ін.

Пошуки інноваційних технологій навчання майбутніх юристів під час вивчення спеціальних дисциплін, зокрема судової риторики, є цілком актуальні і потребують подальшого вивчення.

Мета статті – проаналізувати найефективніші технології у риторичній підготовці студентів вищих юридичних закладів освіти.

Виклад основного матеріалу. Юристу за родом своєї діяльності доводиться не тільки оперувати законом, але й роз'яснювати, доводити, переконувати. Тому він повинен бути професійним комунікантом, тобто

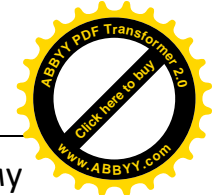
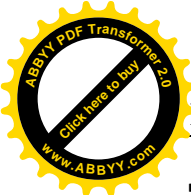
вміти активно використовувати спеціальні прийоми впливу на людей, що дозволяють йому досягти комунікативної мети з меншими часовими й енергетичними втратами» [1, 9]. Чим вищий рівень міжособистісного спілкування юриста, тим ефективніше він вирішує професійні завдання.

Важливе значення в системі підготовки майбутніх юристів для формування риторичної культури мають інноваційні технології навчання, зокрема ігрові, діалогові, тренінгові тощо. О. Дубасенюк зазначає, що інноваційний підхід до навчального процесу спрямований на особистісний розвиток майбутніх фахівців, їх здатність набувати нового досвіду на основі цілеспрямованого формування творчого і критичного мислення, рольового та імітаційного моделювання пошуку [4, 8].

Розглянемо найефективніші технології, що використовуються нами на заняттях із судової риторики. Особливої актуальності набувають діалогові технології, пов'язані зі створенням комунікативного середовища, розширенням простору співпраці за схемами: студент – студент, студент – викладач. У наш час діалог виступає як найбільш дійовий засіб побудови складних систем відносин людей у різних сферах суспільного життя, зокрема у сфері освіти. Важливе значення має діалог і у професійній діяльності юриста, оскільки саме від успішного проведення бесід, консультацій, розмов, допитів залежить результат роботи правника й досягнення поставлених ним цілей.

Одним із центральних завдань сучасної вищої школи є формування у студентів культури діалогу. До діалогових технологій, що використовуються на заняттях із судової риторики, можна віднести проблемно-пошукові діалоги, навчальні дискусії, евристичні бесіди, аналіз конкретних ситуацій тощо.

Формування риторичної культури майбутніх юристів можливе за умови моделювання в навчальному процесі типових ситуацій реального спілкування, що виникають у різних сферах життя і стосуються різних тем. Застосування таких технологій дає можливість студентам проявити активність, дозволяє прогнозувати можливу комунікативну поведінку учасників, обрати відповідні мовні засоби для досягнення комунікативної мети, розвиває пізнавальні здібності. Ефективними формами роботи на занятті можуть стати завдання на складання діалогів на запропоновані теми. Наприклад: 1. Уявіть, що до вашого навчального закладу завітав журналіст. Спрогнозуйте його можливі запитання про роль комунікативної культури у професії юриста та запропонуйте відповіді. 2. Змоделюйте діалог за таким сюжетом: після судового засідання ви зустрілися з

державним обвинувачем і з позиції студента поспілкувались на тему підготовки судової промови.

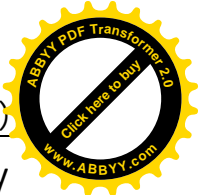
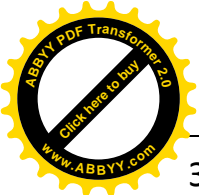
Для вирішення суперечливих питань проводяться семінари-дискусії, що становлять процес діалогічного спілкування учасників, під час якого відбувається формування практичного досвіду спільної участі в обговоренні й розв'язанні теоретичних і практичних проблем. Водночас дискусія дає можливість кожному учаснику визначити й обстояти власну позицію, формує вміння слухати й аргументувати свою точку зору. Важливо обрати тему дискусії. Вона має бути актуальною та проблемною. Наприклад, «Чи потрібно змінити Конституцію України?» або «Яким ви бачите оратора майбутнього». Темою дискусії може стати певний вислів, сентенція відомої постаті в історії літератури, культури тощо. Наприклад, «Нехтувати судом людей неважко, нехтувати власним судом – неможливо» (О. Пушкін), «Слова – це теж вчинки» (А. Франс), «Там, де немає законів, там немає і свободи» (Дж. Локк).

Можна ускладнювати завдання, використовуючи технології «Займи позицію» або «Зміни позицію», сутність яких полягає в тому, що всі учасники мають визначитися зі своєю позицією стосовно обговорюваної проблеми, обравши при цьому конкретний з полярних варіантів. Викладач може на свій розсуд розподілити учасників обговорення у пари або групи, чи врахувати особисті бажання студентів.

Цікавою стане дискусія, в основу якої покладено не суперечливу проблему, а дві протилежні тези. Наприклад, «Усі люди народжуються добрими» (Конфуцій) та «Люди завжди злі, поки їх не примусить до добра необхідність» (Макіавеллі). Мета проведення такої дискусії – навчити студентів аргументовано обстоювати свою точку зору, активно слухаючи інших й об'єктивно аналізуючи чужі висловлювання.

У сучасних умовах значно посилюється роль ігрових технологій, що включають будь-яку взаємодію викладача та студентів через реалізацію певного сюжету. Рольова гра є ефективною технологією у процесі навчання риторики, адже виконує кілька функцій, зокрема навчальну (дозволяє отримати нові знання, сформулювати вміння і навички), розвивальну (сприяє розвитку самостійності, самокритичності, пам'яті, уваги, формує світогляд), виховну (справляє вплив на поведінку, формує почуття й переконання, культуру спілкування).

Застосування гри сприяє усуненню психологічного напруження в поведінці студента, підвищенню його мотивації, розвитку пізнавальних можливостей та інтересів, прагненню до творчої самореалізації тощо.

Зазвичай елементи гри можна впроваджувати на кожному семінарському занятті з риторики, проте використання гри як самостійної форми організації навчального процесу передбачає ретельну, кропітку роботу як викладача, так і студентів.

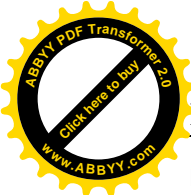
У рольовій грі можна визначити три фази: 1) фазу підготовки до гри (з'ясування фабули гри, розподіл ролей, інструктаж учасників гри, підготовка ролей); 2) фазу власне гри, що включає програвання ситуацій і ролей кожним її учасником; 3) фазу після гри, що передбачає рефлексію, аналіз студентами проведеної гри.

Проілюструємо використання рольової гри на занятті із судової риторики. Програму дисципліни «Судова риторика» побудовано на принципах історизму, логічності, послідовності, зв'язку теорії з практикою. Наприклад, під час вивчення студентами теми «Судове красномовство: жанри, специфіка» безпосередньому проведенню гри передують лекційне заняття, що передбачає подання теоретичних відомостей про особливості судового красномовства, роль і завдання кожного учасника судового процесу, мовні особливості промов тощо. Доречним тут стає використання мультимедійних презентацій, що демонструють уривки зі справжніх судових процесів. Закріплення отриманих відомостей відбувається на семінарському занятті, яке може бути проведено у формі інтерактивного діалогу.

Підготовка до проведення гри – чи не найскладніший етап. Дуже важливо обрати фабулу майбутнього судового процесу, що не тільки зацікавить студентів, буде актуальною, а й не суперечитиме закону, відповідатиме принципам об'єктивності та логічності. Наступним кроком стає розподіл ролей для гри. Здійснюючи його, викладач, по-перше, враховує зацікавленість і прагнення самих студентів узяти участь у грі й виконати певну соціальну та комунікативну роль, по-друге, може залучити до гри тих студентів, які зазвичай вирізняються певною пасивністю на заняттях, з метою стимулювання й розвитку в них самостійності та творчості.

Проведення гри – цікавий і водночас нелегкий етап, оскільки, незважаючи на певний сценарій, завжди можуть виникнути ситуації, що вимагають швидкого реагування, імпровізації як з боку студентів, так і з боку викладача. У процесі проведення гри розвиваються такі комунікативні вміння, як уміння ставити запитання, адекватно до ситуації і комунікативної ролі використовувати мовні засоби, швидко та правильно орієнтуватися в умовах спілкування, відповідно обираючи комунікативну стратегію і тактику.

Важливою стадією у проведенні гри є стадія рефлексії. Учасники гри та інші студенти-спостерігачі всебічно обговорюють й аналізують побачене

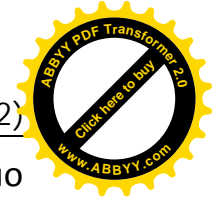
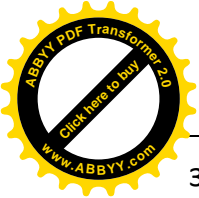
й почуте під час проведення гри, подають свої пропозиції, зауваження, рекомендації. З цією метою викладач може обрати так званих експертів, що стежитимуть за перебігом проведення гри і занотовуватимуть свої зауваження з метою подальшого обговорення. Функція викладача при цьому – консультативно-координувальна. Дуже важливо не тільки помітити ті моменти, що були невдалими під час гри, а й у коректній формі висловити конструктивні пропозиції для покращання як змістового наповнення заняття, так і виконавської майстерності кожного учасника, дбаючи про відповідність соціальній і комунікативній поведінці.

Елементи рольових ігор можуть упроваджуватися на кожному семінарському занятті, що дозволяє залучити до спілкування максимальну кількість студентів. Так, для спроби відчувати себе в різних комунікативних ролях, змоделювати професійну діяльність у спеціально створених для цього умовах, що відображають реальну обстановку, можна використовувати гру «Проведення допиту», «Захист свідка». Мета гри – відповідно до соціальної ролі виконати комунікативні дії. Під час семінарських занять можуть застосовуватися як ігри, де учасники є носіями однієї соціальної ролі, наприклад студент – студент, так й ігри, коли учасники виконують різні соціальні ролі, наприклад студент – викладач.

Обов'язковим видом роботи, передбаченим програмою, є підготовка студентами доповідей на задані теми. Зважаючи на брак часу, що відводиться на вивчення матеріалу, потрібно так організувати роботу студентів, щоб дати можливість для якісної підготовки до безпосереднього виголошення, сприяти розвитку вміння синтезувати інформацію й вибирати саме те, що є доречним відповідно до конкретної ситуації, аудиторії, мети спілкування тощо. Не менш важливою є організація інших учасників заняття. Викладач має давати попередню установку на активне слухання, ставлення запитань, обговорення й аналіз.

Висновки. Отже, використання на заняттях інноваційних технологій навчання, зокрема ігрових, діалогових, створення комунікативних ситуацій підвищує мотивацію студентів до навчання, сприяє розвитку цікавості, стимулює студентів до активної мовленнєвої діяльності, дозволяє, з одного боку, індивідуалізувати навчання, даючи можливість кожному обрати мовленнєву поведінку, а з другого – створює умови для розвитку групової роботи, розвиваючи здатність знайти спільне рішення.

Досвід упровадження зазначених технологій переконує в їх ефективності для розвитку таких комунікативних умінь, як уміння правильно спланувати своє мовлення, знайти адекватні комунікативні

засоби для передачі змісту; уміння швидко, оперативно та правильно орієнтуватися в умовах спілкування, що змінюються; уміння постійно відчувати й підтримувати зворотний зв'язок у спілкуванні; володіння невербальними засобами спілкування; установлення контакту, вдосконалення риторичної культури тощо. Застосовані в комплексі з традиційними інноваційні технології сприяють формуванню комунікативної компетентності майбутніх юристів, що є однією зі складових комплексної підготовки фахівця вищого навчального закладу, готового до здійснення своїх професійних обов'язків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Введенская Л. А. Риторика для юристов : учеб. пособие / Л. А.Введенская, Л. Г. Павлова. – 5-е. изд.– Ростов н/Д: Феникс, 2006. – 576 с.
2. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата современного образования [Электронный ресурс] / И. А. Зимняя // Эйдос : Интернет-журнал. – 2006. – 5 мая. – Режим доступа : <http://www.eidos.ru/jornal/2006/0505/htm>.
3. Нейматов Я.М. Образование в XXI веке: тенденции и прогнозы / Я.М. Нейматов. – М. : Алгоритм, 2002. – 480 с.
4. Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін : зб. наук.-метод. праць / [за ред. О. А. Дубасенюк]. – Житомир : Вид-во ЖДУ, 2004. – 261 с.
5. Павленко О. О. Формування комунікативної компетенції фахівців митної служби в системі неперервної професійної освіти : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О.О. Павленко. – К., 2005. – 29 с.
6. Чехов А. П. Хорошая новость / А. П. Чехов // Соч. – М.; 1893. – Т. VIII. – С. 501.

РЕЗЮМЕ

Л. А. Насиленко. Использование инновационных технологий учебы на занятиях по судебной риторике.

В статье доказана необходимость использования инновационных технологий учебы на занятиях по судебной риторике, осуществлен анализ самых эффективных технологий в риторической подготовке студентов высших юридических заведений образования.

Ключевые слова: инновационные технологии, судебная риторика, риторическая культура, юрист.

SUMMARY

L. Nasilenko. The usage of innovation technology of teaching during the lessons of judicial rhetoric.

In this article the necessity of the usage of innovation technology of teaching during the lessons of judicial rhetoric has been proved, the analysis of the most effective technologies during the rhetoric training of students of higher juridical establishments of education has been made.

Key words: innovation technology, judicial rhetoric, rhetoric culture, lawyer.